

MẠNG XÃ HỘI VÀ CÔNG TÁC TƯ TƯỞNG CỦA ĐẢNG CỘNG SẢN VIỆT NAM HIỆN NAY

THS ĐOÀN TRUNG DŨNG*, THS VÕ VĂN CHI*

Công tác tư tưởng là một bộ phận quan trọng trong toàn bộ hoạt động lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam, có vai trò tiên phong, mở đường trong việc xây dựng niềm tin chính trị; tuyên truyền giáo dục cán bộ, đảng viên và nhân dân tham gia sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng đã khẳng định: “Tiếp tục đổi mới nội dung, phương thức, nâng cao hơn nữa tính chiến đấu, tính thuyết phục, hiệu quả của công tác tư tưởng phục vụ thực hiện nhiệm vụ chính trị, phù hợp với từng giai đoạn, tạo sự thống nhất trong Đảng, đồng thuận trong xã hội”¹. Trong bối cảnh tình hình mới, công tác tư tưởng của Đảng chịu sự tác động của nhiều yếu tố, đặc biệt là mạng xã hội bởi Việt Nam là một trong những quốc gia có số lượng người dành nhiều thời gian sử dụng mạng xã hội. Thông tin trên mạng xã hội đang hàng ngày, hàng giờ tác động và phần nào chi phối đến nhận thức, tâm tư, tình cảm của một bộ phận cán bộ, đảng viên và nhân dân.

1. Mạng xã hội và đặc điểm của mạng xã hội ở Việt Nam

Mạng xã hội (social media) là một thuật ngữ để chỉ một cách thức truyền thông kiểu mới, trên nền tảng dịch vụ trực tuyến, do đó các tin tức có thể chia sẻ, lưu truyền nhanh chóng và có tính chất đối thoại vì có thể cho ý kiến hoặc thảo luận với nhau. Khác với các phương tiện truyền thông đại chúng truyền thống, giờ đây với mạng xã hội, mỗi cá nhân có thể trở thành một “nhà báo” đồng thời là một nhà phát

tin và nhà bình luận. Mạng xã hội có thể là các trang kết nối các thành viên như Facebook, Twitter, Whatsapp, Instagram... hoặc cũng có thể thông qua các video clip như Youtube, Tik Tok, hoặc khả năng phát trực tiếp như tính năng “Livestream” trên Facebook.... Mạng xã hội có thể tạm thời được chia làm bốn nhóm: mạng cộng đồng (Social Community), mạng phổ biến nội dung (Social Publishing), mạng thương mại (Social Commerce) và mạng giải trí (Social Entertainment)².

Đặc điểm nổi trội của mạng xã hội là tốc độ kết nối nhanh, phạm vi chia sẻ rộng, hiệu quả tác động lớn. Mạng xã hội trở thành nhu cầu không thể thiếu đối với đời sống, tác động một cách trực tiếp, làm thay đổi nhận thức, hành vi của mỗi cá thể, qua đó tác động đến sự phát triển của toàn xã hội. Mạng xã hội đã tham gia vào mọi lĩnh vực từ kinh tế, văn hóa, xã hội của mỗi cá nhân, mỗi nước và cộng đồng quốc tế. Mạng xã hội ở Việt Nam có một số đặc điểm như sau:

Một là, dù gia mới gia nhập gần đây, song mạng xã hội ở Việt Nam phát triển rất nhanh chóng. Số lượng người dùng mạng xã hội từ 17 triệu người năm 2007 tăng đến 31 triệu người vào năm 2012 và đạt 55 triệu người dùng vào đầu năm 2018. Số người đăng ký dùng mạng xã hội chiếm 57% dân số của Việt Nam và đứng thứ 22 trên thế giới tính theo dân số về số người sử dụng mạng xã hội³. Theo số liệu của We are social, mỗi người Việt Nam dành khoảng 7 tiếng mỗi ngày để sử dụng internet, trong đó có 2,5 tiếng dành cho mạng xã hội. Tỷ lệ dùng mạng xã hội mỗi ngày một lần lên đến 94% và có đến

* Học viện Chính trị khu vực IV

41% người sử dụng truy cập ít nhất hai lần mỗi ngày trở lên⁴.

Hai là, số lượng mạng xã hội phong phú, tuy nhiên chỉ tập trung phát triển thành viên ở một số trang nhất định. Theo thống kê của Viện Chiến lược công nghệ thông tin, thuộc Bộ Thông tin và Truyền thông, Việt Nam hiện có khoảng 366 mạng xã hội đang tồn tại. Mạng xã hội dù rất đa dạng, song chỉ có một số mạng phổ biến, được nhiều người đăng ký và sử dụng. Các mạng xã hội được truy cập nhiều nhất là Facebook (61%), Zalo (53%), Youtube (51%), Instagram (37%).⁵ Hầu hết các mạng xã hội này có máy chủ và ban điều hành ở nước ngoài vì vậy, việc kiểm soát, chọn lọc thông tin rất khó khăn, tốn nhiều thời gian và chi phí.

Ba là, người sử dụng mạng xã hội đa dạng, với nhiều ngành nghề, trong đó giới trẻ, nhất là thanh niên, học sinh, sinh viên chiếm số lượng lớn. Qua khảo sát có đến khoảng 81% số người trẻ từ 18 đến 29 tuổi sử dụng mạng xã hội để tiếp cận thông tin hàng ngày, số người từ 15 đến 35 tuổi sử dụng mạng xã hội lên đến 75% tổng số người sử dụng⁶. Trong những năm trở gần đây, đối tượng sử dụng mạng xã hội ngày càng đa dạng hơn, trong đó có cả những người lớn tuổi với nhiều nghề nghiệp và vùng miền khác nhau. Đây là những đặc điểm rất quan trọng mà những người làm công tác tư tưởng cần chú ý đối với mạng xã hội.

2. Ảnh hưởng của mạng xã hội đối với công tác tư tưởng của Đảng Cộng sản Việt Nam

2.1. Những ảnh hưởng tích cực

Một là, mạng xã hội là công cụ quan trọng để giáo dục, phổ biến lý luận chính trị, tuyên truyền đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước. Mạng xã hội trên nền tảng Internet với một dung lượng thông tin gần như vô tận, tốc độ lan truyền rất nhanh, thông tin cập nhật và mức tương tác cao cung cấp một môi trường rất thuận lợi cho việc phổ biến chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh. Mỗi người có thể tìm hiểu những nội dung cơ bản về lý luận chính trị thông qua các trang mạng xã hội ở bất kỳ đâu, không bị giới hạn bởi thời gian, không gian. Một trong những ưu thế nổi trội của mạng xã hội là với tính năng đa phương tiện, việc giáo dục, học tập lý luận chính trị trở nên hấp

dẫn và hấp dẫn hơn. Những người có nhu cầu có thể nghiên cứu, học tập nhiều nội dung khác nhau thông qua các video clip ngắn, phim tài liệu, đồ họa, hình ảnh, hay những bài giảng đăng tải trên trang Youtube. Bên cạnh đó, theo số liệu thống kê về thói quen sử dụng mạng xã hội của người Việt Nam, có đến 71 % người sử dụng mạng xã hội để tiếp cận thông tin⁷, vì vậy đây là kênh quan trọng để Đảng, Nhà nước phổ biến, truyền tải đường lối, quan điểm một cách nhanh chóng và trực tiếp nhất.

Hai là, mạng xã hội là kênh quan trọng để bổ sung, điều chỉnh đường lối, chủ trương, chính sách, qua đó góp phần phát triển lý luận của Đảng. Không chỉ có chức năng tuyên truyền mà mạng xã hội còn phát huy tác dụng ở chiều ngược lại. Tinh khoa học, đúng đắn của đường lối, quan điểm, chính sách của Đảng, Nhà nước chỉ được kiểm nghiệm trong quá trình tổ chức thực hiện trong thực tiễn. Thông qua mạng xã hội, những ưu điểm cũng như những hạn chế, những vấn đề cần sửa chữa, bổ sung về đường lối, chính sách được phản ánh trực tiếp từ cơ sở và mỗi người dân mà không phải qua nhiều khâu trung gian. Sử dụng ưu thế này, thời gian qua, Đảng bộ và Chính quyền ở nhiều địa phương như Quảng Ninh, Đà Nẵng, Hà Nội, Bình Dương... đã sử dụng các mạng xã hội như Zalo, Facebook để trao đổi, đối thoại với người dân và doanh nghiệp. Mạng xã hội là công cụ giúp cấp ủy, chính quyền các cấp kịp thời giải đáp những băn khoăn, suy nghĩ của nhân dân, góp phần thực hiện nhiệm vụ công tác tư tưởng của Đảng. Mặt khác, cùng với tinh mở và khả năng tương tác, mạng xã hội là những diễn đàn lớn để tất cả mọi người, trong đó có các nhà khoa học, cán bộ làm công tác tư tưởng trao đổi, phản biện, tranh luận học thuật, góp phần làm sáng tỏ những vấn đề đặt ra để phát triển lý luận cho phù hợp với thực tiễn.

Ba là, mạng xã hội là công cụ quan trọng để nắm bắt đồng thời điều chỉnh, định hướng dư luận xã hội. Trong các kênh nắm bắt dư luận xã hội, mạng xã hội ngày càng đóng vai trò quan trọng vì đây là kênh thông tin có sức lan tỏa rất nhanh và rộng. Hiện nay, có rất nhiều kênh để nắm bắt dư luận xã hội như hệ thống báo chí hay mạng lưới công tác viên nhưng mạng xã hội đang là xu thế phổ biến, được nhiều người sử dụng. Do đó, không nên

chỉ xem mạng xã hội ở khía cạnh tiêu cực mà cần nhìn nhận nó như một kênh thông tin có tác động rộng rãi, nhanh chóng dễ kịp thời xử lý thông tin, định hướng dư luận xã hội. Nếu như trước đây, tâm trạng xã hội được đo lường qua kênh báo chí là chủ yếu thì nay mạng xã hội đang dần chiếm lĩnh, khẳng định vị trí này. Điều đó đã tạo ra sự chuyển biến lớn trong cách sử dụng các phương tiện truyền thông hiện nay của công chúng, ảnh hưởng rất lớn đến lưu lượng, giá trị thông tin được truyền tải. Thực tế cũng cho thấy, trong nhiều trường hợp, mạng xã hội có tác động rất lớn trong việc tạo dựng, định hướng và dẫn dắt dư luận xã hội, đặc biệt tại một số thời điểm nhạy cảm, trong một số vụ việc mất an ninh trật tự.

Bốn là, mạng xã hội là nơi lan tỏa những tâm gương điển hình tiên tiến, người tốt việc tốt, những mô hình hay trong việc học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh. Thông qua sự kết nối, chia sẻ trên mạng xã hội, trong thời gian qua rất nhiều tấm gương tốt, những hành động đẹp được truyền tải và lan tỏa mạnh mẽ. Đối tượng truyền tải rất đa dạng, đó có thể là những cán bộ, đảng viên tận tụy, phục vụ nhân dân, hoàn thành công vụ. Đó có thể là những cách thức lãnh đạo, vận động quần chúng đạt nhiều kết quả ở nhiều địa phương hay những người dân sản xuất kinh doanh giỏi... Nhiều phong trào tốt đẹp trên mạng xã hội như tặng hoa hướng dương cho bệnh nhân ung thư, cơm có thịt, thù thách dọn rác... đã tạo nên niềm tin, sức mạnh cộng đồng, bồi đắp tinh thần xã hội để thực hiện nhiệm vụ xây dựng và bảo vệ tổ quốc. Đây là một trong những nội dung mà chủ thể tiến hành công tác tư tưởng cần sử dụng triệt để trong bối cảnh thông tin xấu, độc hại đang có khuynh hướng tràn lan trên mạng xã hội.

2.2. Những ảnh hưởng tiêu cực

Một là, mạng xã hội thường xuyên bị các thế lực thù địch lợi dụng để chống phá trên mặt trận tư tưởng, thực hiện âm mưu “diễn biến hòa bình”, thúc đẩy “tự diễn biến”, “tự chuyển hóa”. Mạng xã hội là nơi phát tán các thông tin nhằm phủ nhận chủ nghĩa Mác Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh. Hàng ngàn Facebooker, các tổ chức phản động trên mạng xã hội đưa các thông tin sai trái, bôi nhọ, xét lại các nhân vật và sự kiện lịch sử, đồng thời khoét sâu, thổi

phồng các hạn chế, yếu kém trong quá trình phát triển kinh tế xã hội nhằm phủ nhận kết quả của công cuộc đổi mới, xóa bỏ vai trò lãnh đạo của Đảng. Một số tài khoản trên mạng xã hội tập trung vu khống, bịa đặt, nói xấu Đảng, Nhà nước ta; xúc phạm đến danh dự, uy tín của các đồng chí lãnh đạo đã và đang giữ các trọng trách cao trong hệ thống chính trị. Những thông tin này thường được gián dụng, cắt ghép công phu, đưa những thông tin dạng “hậu trường chính trị”, “góc khuất” đánh vào sự tò mò, thị hiếu của người dân nhờ những tính năng đa phương tiện của mạng xã hội. Đó là những hành động vi phạm nghiêm trọng pháp luật của Nhà nước, đi ngược lại đạo lý, thuần phong mỹ tục của dân tộc. Chính những thông tin này đã làm cho một bộ phận nhân dân trong đó có cả một số cán bộ, đảng viên nghi ngờ vào chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội, vào năng lực và sự đoàn kết của lãnh đạo, cấp ủy, chính quyền các cấp, nhất là lãnh đạo cấp chiến lược. Đây là nhân tố nguy hiểm làm giảm sút niềm tin, thúc đẩy “tự diễn biến”, “tự chuyển hóa” trong nội bộ mà Nghị quyết Hội nghị Trung ương 4 khóa XII đã đề cập.

Hai là, mạng xã hội thường xuyên bị sử dụng tung các tin đồn thất thiệt, gây hoang mang dư luận, làm mất ổn định chính trị, xã hội. Những thông tin không chính xác do vô tình hay cố ý trên mạng có thể dẫn đến những hậu quả kinh tế, chính trị đáng tiếc. Trong thời gian qua, rất nhiều lĩnh vực trong đời sống xã hội bị tung tin đồn từ sức khỏe của các đồng chí lãnh đạo cho đến các tin đồn về kinh tế như tình trạng tài chính của một số ngân hàng, doanh nghiệp, tin đồn về đổi tiền, quy hoạch, về vệ sinh an toàn thực phẩm của một số mặt hàng... bị tung ra. Những thông tin này gây tác động xấu đến sự ổn định của các tổ chức tài chính - tín dụng có liên quan và có thể gây hiệu ứng tiêu cực tới toàn bộ nền kinh tế, tạo nên sự bất ổn của thị trường, gây khó khăn cho quá trình điều hành kinh tế của Chính phủ và tổn thất cho doanh nghiệp. Đây là những nhân tố gây nên sự hoang mang trong dư luận, có ảnh hưởng xấu đến tâm trạng xã hội, tiềm ẩn nhiều nguy cơ mất ổn định chính trị.

Ba là, mạng xã hội có một số mặt ảnh hưởng tiêu cực đến tâm tư, tình cảm, lối suy nghĩ của nhiều

người, nhất là thế hệ trẻ. Thời gian gần đây, người sử dụng mạng xã hội ở Việt Nam thường có xu hướng quan tâm, chia sẻ những thông tin giật gân, trái chiều. Trong khi đó, với mục đích “câu like” và thu hút nhiều lượt truy cập, các đối tượng thường đăng tải những nội dung độc hại, kích động bạo lực, phân biệt dân tộc, giới tính, đề cao lối sống hưởng thụ, trong đó đáng chú ý là hiện tượng “giang hồ mạng” xuất hiện ngày càng nhiều. Chính những nội dung độc hại này lại thu hút đông đảo người trẻ, khiến cho người trẻ có cái nhìn lệch lạc về cuộc sống, tôn sùng thái quá vật chất. Một số người do nghiện mạng xã hội đã dẫn đến trầm cảm, không còn thời gian cho học tập, thể dục thể thao và phát triển các mối quan hệ ngoài đời thực. Như một hệ quả tất yếu, bạo lực, đặc biệt là bạo lực học đường ngày một gia tăng và khó kiểm soát. Việc bồi đắp niềm tin, hình thành thế giới quan, nhân sinh quan đúng đắn, khoa học cho cán bộ, đảng viên và nhân dân là nhiệm vụ quan trọng của công tác tư tưởng. Tuy vậy, nhiệm vụ này đang gặp thách thức thật sự khi nhiều người dành quá nhiều thời gian để đọc những thông tin có nội dung độc hại.

3. Một số giải pháp phát huy vai trò của mạng xã hội đối với công tác tư tưởng của Đảng Cộng sản Việt Nam thời gian tới

Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng đã khẳng định: “Tiếp tục đổi mới nội dung, phương thức, nâng cao hơn nữa tính chiến đấu, tính thuyết phục, hiệu quả của công tác tư tưởng phục vụ thực hiện nhiệm vụ chính trị, phù hợp với từng giai đoạn, tạo sự thống nhất trong Đảng, đồng thuận trong xã hội”⁸. Mạng xã hội có vai trò không thể chối cãi trong đời sống chính trị ở nước ta hiện nay trong đó có công tác tư tưởng. Cả hệ thống chính trị, trong đó có chủ thể công tác tư tưởng cần có các giải pháp khả thi để phát huy ưu điểm, khắc phục hạn chế, sử dụng có hiệu quả mạng xã hội:

Một là, chủ thể thực hiện công tác tư tưởng cần chủ động sử dụng những ưu điểm của mạng xã hội để phục vụ nhiệm vụ công tác tư tưởng. Bên cạnh các phương tiện với các hình thức làm công tác tư tưởng truyền thống, giờ đây những người làm công tác tư tưởng phải sử dụng triệt để những ưu thế của mạng xã hội để thực hiện công tác tư tưởng với những hình

thức và phương pháp mới. Nếu suy nghĩ mạng xã hội có quá nhiều tiêu cực rồi đứng bên ngoài là chúng ta đã bỏ quên trận địa quan trọng trong lĩnh vực tư tưởng. Cấp ủy, cán bộ Tuyên giáo cần biết sử dụng và thành lập các trang nội dung trên mạng xã hội nghiên cứu về lý luận của Đảng, đăng tải các tranh ảnh, đồ họa, phim tư liệu, videoclip có nội dung cô đọng, tuyên truyền ngắn gọn, hấp dẫn. Đăng tải các bài nói chuyện, bài giảng của các giảng viên, báo cáo viên, tuyên truyền viên. Tổ chức các diễn đàn, cộng đồng cùng tìm hiểu các lãnh tụ của Đảng, về quan điểm, đường lối của Đảng. Xây dựng và tranh thủ những người có ảnh hưởng trong cộng đồng mạng xã hội (KOL: Key Opinion Leaders hoặc Influencers) để truyền tải những nội dung cần thực hiện trong công tác tư tưởng. Cần tiếp tục nghiên cứu, tổng kết thực tiễn về mạng xã hội trong hoạt động tư tưởng. Dự báo và có giải pháp phù hợp với những ảnh hưởng của mạng xã hội đối với tình hình tư tưởng của cán bộ, đảng viên và nhân dân.

Hai là, tích cực đấu tranh chống lại các luận điểm sai trái, thù địch trên mạng xã hội. Các cơ quan, ban, ngành liên quan cần đẩy mạnh hoạt động đấu tranh phản bác các quan điểm sai trái, thù địch, các đối tượng và phần tử xấu trên mạng xã hội. Đa dạng hóa các hoạt động đấu tranh theo hướng: thiết lập và sử dụng các Fanpage, blog, diễn đàn để đăng tải các bài viết với nội dung đấu tranh, phản bác ngay tại các trang mạng xã hội có nội dung xấu, độc hại được các đối tượng phản động sử dụng. Xây dựng và mở rộng đội ngũ công tác viên đưa tin, viết bài, bình luận, nâng cao chất lượng bài viết đấu tranh phản bác với luận cứ khoa học và tính thuyết phục cao. Sử dụng tổng hợp các lực lượng, phương tiện nhằm rà soát, lên danh sách các bài viết, diễn đàn, đối tượng viết bài có nội dung xấu trên mạng xã hội để quản lý và đề xuất biện pháp đấu tranh, xử lý.

Ba là, đội ngũ làm công tác tuyên truyền, mà trước hết là báo chí chính thống cần chủ động cung cấp thông tin để định hướng dư luận. Trước những sự kiện, vụ việc quan trọng, người có trách nhiệm phát ngôn trong các cơ quan, tổ chức, các cơ quan báo chí chính thống, trong đó có cả báo in và báo mạng phải giành thế chủ động, tăng cường lượng bài viết để cung cấp đến bạn đọc những thông tin chính

xác, kịp thời, nhanh chóng để định hướng dư luận, không để gây nên sự hiểu lầm trong một bộ phận nhân dân hoặc hình thành nên những tin đồn, dư luận xã hội không đúng sự thật.

Bổn là, nêu cao trách nhiệm của cán bộ, đảng viên trong việc viết nội dung, chia sẻ thông tin trên mạng xã hội. Cần tiếp tục giáo dục chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, quan điểm của Đảng đề có được nền tảng tư tưởng, thể giới quan đúng đắn, vững chắc, làm cơ sở để tiếp nhận và xử lý thông tin, đồng thời, đấu tranh với các thông tin sai trái, độc hại trên mạng xã hội. Nêu cao trách nhiệm trong việc đưa tin, chọn bài, chia sẻ thông tin trên mạng xã hội. Biểu dương những người có hành động tích cực trong việc đấu tranh chống lại các quan điểm thù địch, đưa tin tốt, đồng thời xử lý nghiêm cán bộ, đảng viên, công chức lợi dụng mạng xã hội vi phạm quy định của Đảng, Nhà nước về sử dụng internet và mạng xã hội.

Năm là, thực hiện nghiêm Luật An ninh mạng đồng thời tiếp tục bổ sung, hoàn thiện hành lang pháp lý có liên quan đến mạng xã hội. Luật an ninh mạng của Việt Nam là cần thiết và phù hợp với tình hình trong nước, quốc tế nhằm phòng ngừa, đấu tranh, xử lý các hành vi sử dụng không gian mạng, trong đó có mạng xã hội xâm phạm an ninh quốc gia, trật tự an toàn xã hội, quyền và lợi ích hợp pháp

của tổ chức, cá nhân. Vì vậy, cần tiếp tục tuyên truyền, phổ biến luật an ninh mạng nhằm nâng cao nhận thức, ý thức tuân thủ pháp luật trong quá trình sử dụng mạng xã hội nhằm đảm bảo quyền tự do ngôn luận, thực thi dân chủ, góp phần xây dựng Đảng, Nhà nước được quy định trong Hiệp pháp và Pháp luật. Bổ sung, làm rõ những vấn đề có liên quan đến mạng xã hội bằng các quy định của Đảng và các đoàn thể chính trị, xã hội, bằng pháp luật. Xử lý nghiêm các đối tượng lợi dụng mạng xã hội để xâm phạm an ninh tư tưởng, văn hóa ./

¹ Đảng Cộng Sản Việt Nam: (2016), *Văn kiện Đại Hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr.200

² Tracy L.Tulen, Michael R Solomon: *Social media Marketing: A Practitioner Guide*, <https://laurenbeckerinstruction.files.wordpress.com>.

³ *Thói quen sử dụng mạng xã hội của người Việt Nam năm 2018*, <https://www.brandsvietnam.com>.

⁴ *Báo cáo ngành digital marketing ở Việt Nam*, <https://cqvn.net/bao-cao-nganh-digital-marketing-2018-o-viet-nam>.

⁵ *Những mạng xã hội nào đang phổ biến ở Việt Nam*, <https://www.brandsvietnam.com>.

⁶ *Saigoneer, An inside look at digital media in Vietnam*, <http://vietcetera.com>.

⁷ *Thói quen sử dụng mạng xã hội của người Việt Nam năm 2018*, <https://www.brandsvietnam.com>.

⁸ Đảng Cộng Sản Việt Nam: (2016), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr.200